

”Väinö Tuomaalan kokoamia tarinoita. Puhtaaksikirjoitus Raija Konttas”

Kertoja Jaakko Kujala, s. 1856 Penttalassa, kerätty 1951 magnetofoniin

Talvihauta ja hautaaminen

Isooskyrös oli sillä aikakaurella sellaanen tapa, jotta ei haurattu talavella, kun maa rupes kylmettymähän. Oli erityynen ruumishuanes, jonne koriattiin, talvihauta nimeltään. Se oli suuri, pitkä huanes joen rannalla vanhankirkon vähää yläpuolella. Sinne koottiin kaikki, jotka talavella kuoli ja sitten keväällä vasta kun routa sulii, sitten vasta kaivettiin koko kuntaa käsittävä (hauta). Josta oli kuollu, niiren piti kaikkien mennä kaivamahan sitä hautaa. Se oli suuri, pitkä hauta. Minä oli kaks kertaa kattomas, kun pikkupoikaan pitää nähärä sellaaasiakin asioota, kun kuolla pitää kaikkien ja se tuntuu niin kaamealta, kun sinne vietiin sitten, että se hauta tuli täyteen. Kolomikertaan pantihin arkkuja. Se tuli niin maanpintahan että multaa nyt saatihin päälle. Sellaasesti ne haurattiin.

Minä olin silloin kaharentoista silloin suurena näläkävuoena, mutta minä olin jo sitä ennen näkemässä, kun sitä Isonkyrön suurta talvihautaa kaivettiin. Kun sitä kaivettiin, niin siältä tuli sellaaasta kamaa, jota ihminen ei tärkeää kattelisi. Siältä tuli pääkalloja, siältä tuli käsiä ja ja siältä tuli palio naisten sellaaasia pääkalloja, joissa oli vielä täyret hiukset. Oikeen palamikootuna vielä. Mutta se koottiin se kama kaikki eri paikkahan ja sitte kun saatihin hauta valmiiksi, ne koottiin sinne hautaan eri paikkaan. Siellä oli sitten sellaaasta rautaromuakin, jota minä ajattelin, että kuinka ne on tuallaasia vetäny tänne ruumishautahan. Niitä oli sellaaasia kripoja, niitä oli oikeen palio. Ne oli kären kripoja, ne oli lyäty molempiin päihin arkkuja, en tiärä sanua sivuulle vai päähän. Niistä krivoosta sitten kantaja kantoo ruumisarkkuja. Ne hiukset oli vielä färillänsä. Ne oli ollu hyviä hiuksia, oli hyviä palamikoota, joita siältä tuli.

Kyllä niitä rumihia oli ainakin usiempi sata. En voi tarkkaan sanua. Se hauta oli ainakin 5 syltä pitkä ja 3 syltä leviä. Arkut pantiin pääsytän ja toinen toisensa päälle. En muista oliko se kolomi vai neliä arkkuja päällekkäin, jotta kyllä siihen suuri määrä mahtuikin.

Ei tullu silloin ristiä, muistomerkkiä kaikkien hauralle, eikä oikeen ollu maharollistakaan., kun niitä oli palio sellaaasia, jotka hätinä rumihinsa hautahan sai, ja rististä ei ollu puhettakaan. Se oli niin alakuasteella vielä, että se oli mestariteos, joka voi teherä ristin haurallensa. Puusta ny aina voi ristin naulata, mutta kun siihen piti tulla vielä maalaus ja ei ollu Kyröskään kun yksi maalari. Sen nimi oli Cederberg. Palonkylässä sen itte näinkin, olin sen kotona. Vaasasta se oli tullu, mestari maalari. Sillä oli mainetta. Ja se maalas sitte niitä ristiä, valakooseksi tavallisesti ja kiriaamet. Ristit teetettiin kylän nikkariilla.

Kertoja Jaakko Kujala, s. 1856 Penttalassa, kerätty magnetofoniin 7.7.1951 Samelin Liisa, Liisa Toppari Ylistaron Topparlassa kertoi, kuinka Lagerin mestaus tapahtui. Liisa oli ollut 7-vuotias, kun viimeinen on mestattu.

Häntäkin oli otettu sinne mestauspaikalle, kun se oli merkkitapaus, kun mieheltä otettiin pää pois. Sinne oli kokoontunut koko Ylistaron seurakunta ja taisi osa Kyröjäkin olla.

Se mestaus oli toimitettu niin kuin laki oli määrännyt, että sen piti aitauksen sisällä toimittaa, ettei kukaan sivullinen pääsyt häiritsemään toimitusta. Lisäksi oli vielä vartiomiehiä. Ylistaron aseman luona Mustasalons kalliolla se tapahtui. Jaakko Kujala oli itsekin nähnyt aitauksen riukuja. Ne olivat silloin jo kovin lahonneita, vain ohut riuku oli jäljellä. Sille paikalle on sitten tehty tupakin.

Tarinan mukaan Lager oli mestattu syyttömänä taposta, jota ei ollut tehnyt. Tapon oli tehnyt Romendahl-niminen mies Laurolan kylästä. Tapettu oli ollut joku Ollikkalan trenki, joka oli tapettu häissä. Häissä, jossa muutenkin viljeltiin viinaa, oli tappaja erityisesti juottanut Lageria, ja surmatyönsä jälkeen asettanut Lagerin makaamaan surmatun viereen ja asettanut puukon hänen käteensä. Tappaja oli ollut vihamielinen Lagerille, koska syytti häntä morsiamensa viemisestä. Tarinan mukaan Lager oli ennen mestaustaan vakuuttanut viattomuuttaan ja sanonut, että todistuksena siitä eivät koirat hänen vertaan juo. Niin oli käynytkin, että kun mestauspäivä oli alkanut kauniina, oli mestauksen jälkeen tullut kova ukkoskuuro, joka oli huuhtonut mestatun veren.

Hirttopaikka

Mestausplassi, jossa on suurrikollisia mestattu Ruottin vallan aikana, on ollu Napuen kylän yläpuolella Laurolan kylän kohoralla, kun pistää jokehen asti mettää. Siinä on hirtetty. Rapakoksi sitä vain nimitetään.

Joka sai hirttotuomion, sen piti jäärä siihen hirttonuoraan viikoksi. Sen omaaset ei olisi tärkeää antanu sen olla siinä kaiken kansan nähtävänä tien vierellä. Ne oli palakannu jonkun ampumaan sen hirttonuoran poikki. Mies jäi ojaan makaamaan.

Nälkävuosien hoitola saunassa

Nälkävuoret minä muistan kun eileesen päivän. Vellihoitoloota oli sellaaasia, joita joka kyläkunta velevootettiin hoitamahan niin kauan kun oli mitä hoirokiille antaa. Ja mun kotonani saunas sitten oli sellaanen paikka johona ne sai yönsä nukkua.

Oli tuos korvalla selaanen taloo, josata isäntä ja emäntä kuoli ja taloo jäi kylymille, niin sen taloon tuvan takas keitettiin velliä ja ne tuli kipponensa ja sitten ne tuli sinne lämpösehen saunahan syömähän. Saunaa lämmitettiin, ei ollu muuta sellaaista niis isoa saunaa, johonka ne olis mahtunu, niitä oli toistakymmentä alakuansa. Sitä kesti sitten maaliskuulle. Helmikuulla oli jo niin loppu, että ei ollu mitä antaa. Sitte loppuu siältä koron saunastakin ne hoirokit. Siälä kuoli mun näkemäni jälkehen usiempia.

Kinkerijuusto

Kun mentiin kinkerille, silloin annettiin justonkappales jokahittelle kinkerievähäksi Penttalassa. Se oli tavallisesti kuuresosa juustua.

Hautastapoja Ylistarossa

Ei paremmillekaan ihmisille enää hauralla veisattu, eikä puhuttu enää mitään, sinne kuoppahan vaan pantihin. Joskus omaaset oli niin varustanu, että heti hautauksen aikana oli risti valamissa pistää hauran päälle. Köyhemmät ei ristiä laittanu juuri ollenkaan.

Topparin Liisa kertoo, että joku isäntä oli Ylistaros tehenny arkun eläässänsä. Se oli sitten joka päivä silimis kuoleman muistuttajana, ettei unohtaasi.

Ruumiita ei ennen puettu muuta kun kuolinverhaan vaan. Herrasmiehet kyllä puettiin. Kun Ylistaron kappalainen Lilius haudattiin, oli se puettu uuteen täyteen verkapukuun, uuret korkkokengät jalaas. Se oli oikia imes ja ainut kerta kun minä oon nähäny niin puetun ruumiin. Kun ruumis vietiin pois tuvasta, ei sille veisattu. Kun isän äiti Ylistaron Topparlan kylässä kuoli, sitä aamusella veisattiin viimeiselle matkalleen, kylän veisaaja veisas. Kun oli veisattu pari virttä, pidettiin tauko. Oli kaksi henkilöä, toisella tarjottimella ryyppylasia viinaa ja toisella juustoa. Tarjosivat näitä kaikelle väelle. Minäkin sain 4 tuumaa pitkän juustonvuolun, kun olin pikkuinen poika. Lapsille annettiin vaan juustoa, aikuisille juustoa ja viinaa. Sitten veisattiin taas kaksi virttä ja taas tarjottiin samalla tapaa. Kolme kertaa näin tarjottiin veisuun välissä kotona hautajaisissa, jotka muistan. Näin veistatiin 6 – 7 virttä. Sitten arkun kansi naulattiin kiinni. Joskus jotku viinamiehet veisasivat monta virttä, että saivat enemmän viinaa. Arkun kansi naulattiin kolme tuumaa pitkällä sepän tekemillä nauloilla. Kummassakin päässä arkkua oli naulaaja. Seuroja ei ennen tavattu pitää hautajaisten yhteydessä.

Ylistaron Forsmanni-pappi

Papille rouva antoo saarnan aiheet kotona, ja palavelijat ja trengit antoo pastuuskalle saarnanaiheen. Ylistaron kappalaisella oli suuri luhta Kyntäänrannanjoella. Siälä oli palio latoja. Paikkakuntalaaset veivät kelkalla ovipölkkyjä kuivaksi puuksi tupiinsa. Trengit kanteli tämän pastuuskalle, että taas oli viety latopölkkyt. Saarnassaan sitten pastori selitti kuinka varkautta harjoitetahan, viittitähän viärä ovipölkkytkin luhtalaroosta. Palavelijatkin taloos on nyt niin, ettei silakootakaan syärä niinkun ennen, vaan päät niistä viskataan loukkoon.

Jaakko Kujalan, s. 1856 kertomuksia

Nälkävuosina mentiin Koivulahdesta juuria kaivamaan

Ylistaron Heikkolan ulkosaralla asuva mies teki proomin, jolla lähti kevättulvan aikana Koivulahdelle merenlahdesta juuria kaivamaan. Tämä oli Myöhäsen Matti nimeltään. Silakkaa se otti evääkseen, kun lähti. Kyläinpään kosken läpi se pääsi proomillaan onnellisesti, mutta Topparlan rannas se proomi oli jo niin hajalla, että me sille vietiin nauvoja, että se sai airon tilat naulata kiinni.

Kyyröölän koskes proomin vei. Siitä Myöhäsen Matti keväällä 1866 joutuu palaamaan takaasin kun meni proomit ja eväät. Niin jäi menemätä Koivulahdelle saran juuria kiskomaan. Nälkään kai sama Matti sitten myöhemmin kuoli.

Kyyröölän mylläri kertoo kans ollehensa Koivulahdella saran juuria kiskomas. Nälääs ollen ne Pyörnis oli yöpyny. Kolme miestä oli, niin näläkä, että he päätti, että jos vielä joutuu sellaselle reissulle, niin nuora pannaan kaulaan.. Se oli pahinta, kun ei ollu proomia eikä paattia käytää.

Penttalan viinankeittua

Isäni oli Isoonkyrön Penttalan vävynä ja siellä sitten isäni oli vasituunen viinankeittäjä. Penttalan pihas oli erityyinen viinakölli, jossa oli 2-piippuunen viinapannu. Köllin eteen varattiin iso pino jäitä keittoajaksi. Niitä keitettääs käytettiin pannun piippujen ympärillä. Maaliskuulla viinankeitto aloitettiin.

Penttalan paappa vei isoolla puulekkerillä, joka veti n. 20 litraa, viinaa Vaasaan. Minä olin kahareesti paapan mukana viinanviäntimatalla. Kotona viinaa myytiin puulloottaan. Isällä, kun se oli Penttalan vävy, oli määrä, kuinka palio se sai ittellensä keittää viinaa, jonka sitte sai itte pitää.

Kesärekiä

Ylistaron Heikkolan torppari Juha (Saari-Forssi), vanha miäs, syntyny 1700-luvulla kertoo, että hän oli nähäny niitä rekiä, joilla ajettiin Kyrönjokitörmiä silloin kun ei vielä ollu maantiätä. Niillä rekiillä (kai tarkoittaa purilaita) ajettiin rinnan venekulun kanssa.

Kertoja Miina Mikkula, itsell. s. 1873, kerätty 1947 Väinö Tuomaala

Uunna vuanna kuvia haltijaaselle

Uunna vuanna valettiin kuvia, vimmeeseksi kaarettiin haltiaaselle. Se kuva jätettiin. Pantihin kattohon riippumahan narulla seuraavahan vuatehen. Joka hengelle valettiin, kaikille itikan lajiillekin.

Äitini Kreeta Helsten o.s. Ollila kertoi, että kotona Pispalan paikalla enne heitä on asunu Mäki-Mikki ja Liisa. Nämä ei muistanu tinaa kaataa haltiaaselle. Pian haltijaanen irvisti peräsängyn erustan raosta. Muija Liisa sanoo sille, että mennä kellarihin, hän aamulla kaataa suuhus viinaryypyn. Tiätysti haltijaanen sitten aamulla sai sen viinaryypyn.

Kuvat valettiin uuren vuaren aattona ennen maatamenua. Ei valavottu keskiyälle.

Pääsiääslauantaina pantihin sualaa aakkunalle. Kenen suli yällä, se kuali sinä vuanna. Pääsiääslauantaina nuaret poltti suuri pääsiääsvlakioota, niinku vieläkin poltetahan.

Kun Pispalan mummalta lampahat kuali, se piti sitä trullien syynä. Se itki, kun näki, että trullit oli pääsiääsenä navetas käyny. Vedetkin ne oli tyhyjänny navetasta ja lammasketasta. Samalla ne trullit käy meiränkin navetas ja Löngreenillä. Trullit sillä lailla haki onnia toisilta taloolta.

Silakan syänti

Paastonaijan torstaina olimma vähillä pukeella Pispalas, kun söimmä paistetuuta sualasilakoota 9 kappaletta. Istuumma tuvan kynnyksellä, siitä selekieeltä (selekä erellä?) siunaamata ovista palasimma alasänkyyn.

Tiäsimmä, että jos unes näköö miähen, on sen näköönen tuleva sulhanen. Ja jos se tariuua kaliala, tiätää se rikkautta, mutta jos vettä, köyhyyttä, ja viinan tariuaminen tiätää juamaria.

Heräsin sellasesta unesta, että toisen taloon kamarista lähärettihin laskemahan kaliala.

Jouluna 1872 on ollu olokoa laattialla. Velii Kalle Helsten oli ollu joulupukkina ja tanssinehet silloin niin, että oli oliet pölyny. Joulukuusta ei silloin vielä ollu.

On komeeta ystäviä, kun on Mikki-Pispan tyttäriä.

Voi Herran jetuna, kun vanhaa kirkkua ennen peliättihin!

Valpurin hyppääminen

Valapurina hypättihin lapset lehemänkellot kaulas ympäri kyliä niin, että lehemät repii ittensä navetoos irti. Hekan Sussu, heikkomiäinen, yli 50-vuotias, pieni, koukkuunen ihiminen, jonka tukka oli keritty, (I polkkatukka niin ollen Isossakyrössä) kulki Vappuna vielä niin vanhana lehemän kello kaulas aina Ylistaron Heikkoolaan asti. Hän sai taloista kaatiinsa tilkkuja ja voileipiä. Muille Valpurin hyppääjille ei annettu mitään.

Ollilan fankifööräristä laulettiin

Ollilan ovensuus/ on punamaalipöytä, /josta kaikki trenkipojat/ pulskuutensa löytää.

Ollilas on hyvä olla,/ ei siälä syärä voita./ Naula leipää päiväksi /ja ryssän silakoita.